

Landschapsherstel in polder Rohel; smûk skaadzjend beamte-grien oeral yn 't rûn!

Jakob Hanenburg

De Mieden, globaal gelegen tussen de plaatsen Twijzel, Drogeham, Surhuizum en Buitenpost in de gemeente Achtkarspelen is een gevarieerd gebied. In het gebied komen verschillende bodemsoorten samen en er is in grote delen van het gebied sprake van uittreding van grondwater. Deze aspecten zorgen voor een zeer rijke en gevarieerde flora.

Figuur 1. Schijnviltroos, de Mieden 13 juni 2020 (foto Jakob Hanenburg).

Gebiedsbeschrijving

Polder Rohel is een bijzonder onderdeel van de Mieden. In dit gebied is sprake van toestromend mineraalrijk grondwater, zogenaamde kwel en in een ander deel van het gebied is sprake van inzijging van regenwater. Dit water kan dan in de bodem naar lageregelegen delen stromen en daar ook als grondwater aan de oppervlakte komen. Dit soort gradiënten zijn in Friese natuurgebieden zeldzaam. Het hooggelegen deel van polder Rohel wordt de Hege Tjoele genoemd. Het ligt boven de 0-meter NAP lijn en is bij uitstek het gebied waar elzensingels voorkomen.

Autochtone bomen en struiken

Staatsbosbeheer is al jaren bezig met het inventariseren van haar eigendom op autochtone bomen en struiken. Autochtoon, synoniem voor oorspronkelijk inheems, zijn de bomen en struiken die zich sinds de spontane vestiging na de laatste ijstijd (vanaf circa 13.000 jaar geleden) ter plekke natuurlijk hebben verjongd. Ze zijn uit het

oogpunt van biodiversiteit en genenbehoud zeer waardevol. De ecologische waarde van autochtone bomen en struiken is doorgaans hoger dan die van plantmateriaal van andere herkomst. Vooral in de afgelopen eeuw zijn ze zwaar onder druk komen te staan door schaalvergroting in het landschap en milieuproblemen. In 2005 en 2006 is er door Ecologisch adviesbureau Maes in de Mieden gezocht naar autochtoon materiaal (Maes & Van Loon 2010). Vanwege het bijzondere karakter van het gebied is er in 2009 een aanvullend onderzoek gedaan, waardoor de Mieden nagenoeg gebiedsdekkend zijn geïnventariseerd (Ecologisch Adviesbureau Maes *et al.* 2017). Het blijkt dat de Mieden grote autochtone populaties herbergen van Zwarte els en Eenstijlige meidoorn. Opmerkelijk zijn een aantal zeldzame struiksoorten die deels voor ons land hier hun meest noordelijke verspreiding hebben. We noemen de Grootvruchtige meidoorn, de Bastaardmeidoorn, Tweestijlige meidoorn, Schijnviltroos, Berijpte viltroos, Viltroos, Egelantier, Schijnheggenroos, Schijnhondsroos, Zwarte bes,

Geoorde wilg en Kraakwilg. Een bijzondere wilde roos is de zogenaamde Schijnviltroos (figuur 1). Deze roos met de fraaie wetenschappelijke naam *Rosa pseudoscabriuscula* behoort tot de allerzeldzaamste planten in ons land. De populatie van de Mieden is waarschijnlijk de grootste in heel Nederland! (bron NDFF).

Het beheerteam van Staatsbosbeheer in Twijzel was blij verrast met de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Wederom blijken de Mieden een bijzonder gebied! Er werd dan ook graag gebruik gemaakt van één van de aanbevelingen uit het rapport, namelijk "voorlichting aan terreinbeheerders"! Al tijdens de excursie met Bert Maes bleek hoe kwetsbaar sommige soorten zijn. De enige in het gebied gevonden Tweestijlige meidoorn bleek al door de beheerder (Staatsbosbeheer) te zijn afgezet. De jonge uitlopers die uit de nog aanwezige stobbe liepen werden consequent door schapen weggevreten! Ook bleken de elzensingels en de daarin aanwezige soorten zowel in oppervlakte als kwaliteit achteruit te gaan. Op veel plekken in het veld was de kwaliteit van de singels matig tot slecht (figuur 2). Doordat er geen of slechte afrastering langs de singel stond, waren veel bomen door vee aangevreten en was er van een rijke onderbegroeiing niet veel meer over. Ook leken veel singels verdwenen. Reden voor de boswachters in Twijzel om in actie te komen!

Werk in uitvoering

Na een vergelijking van de huidige aanwezige singels op een luchtfoto met die uit het verleden op een topografische kaart (figuur 3) kon Staatsbosbeheer precies aangeven waar de singels zijn verdwenen. Het herstelplan kon nu worden uitgewerkt. In het plan is aangegeven waar in het verleden singels in het gebied voorkwamen, waar ze zijn verdwenen en waar ze vroeger niet voorkwamen en nu wel.

Figuur 2. Elzensingel in vergaande staat van ontbinding (foto Jakob Hanenburg).

Op basis hiervan is besloten om verdwenen singels opnieuw aan te planten. In het veld was vaak nog wel te zien waar de singel is verdwenen. Op deze plekken is aan beide kanten van de singel een raster geplaatst waarna de singel opnieuw is aangeplant. Bij de bestaande singels zijn nieuwe, deugdelijke rasters geplaatst. In 2013 zijn de herstelwerkzaamheden gestart. Ook zijn er al enkele honderden bomen en struiken van autochtone herkomst aangeplant. Dit plantmateriaal is verkregen van Staatsbosbeheer afdeling Zaad en plantsoen. Van de zeldzame rozen en meidoorns is in het gebied stekmateriaal verzameld dat in samenwerking met de gemeente is opgekweekt in de Kruidhof en daarna weer uitgeplant in het gebied.

De vrijwilligers van Staatsbosbeheer hebben een grote rol gespeeld in het project. Naast het planten van boompjes en struiken is er veel oude rastertroep opgeruimd. Tijdens het project bleek er bij Provincie Fryslân en It Wetterskip behoefte te zijn aan locaties waar zij houtkap kunnen compenseren. Deze

Figuur 3. Historische kaart Rohel met duidelijk het elzensingelgebied, circa 1926 (bron: Staatsbosbeheer).

Figuur 4 en 5. Herstelde singel in 2013 (links) en 2021 (rechts) (foto Jakob Hanenburg).

wettelijke verplichting geldt voor gerooide bomen op plaatsen waar ze niet opnieuw kunnen worden aangeplant. De herstelwerkzaamheden in polder Rohel bleken hiervoor zeer geschikt. In 2019 en 2020 zijn er dankzij deze compensatieverplichting flinke lengtes verdwenen singels opnieuw aangeplant. Hierdoor zijn anno 2021 alle vanaf 1926 verdwenen singels opnieuw aangelegd en is het grootste deel van de aangetaste singels hersteld! Daarmee zijn de herstelwerkzaamheden in polder Rohel afgerond. De komende jaren zal er worden gekeken of het geplante materiaal goed aanslaat. Indien er gaten vallen zullen deze weer worden opgevuld. Staatsbosbeheer is voornemens de elzensingels extensiever te beheren dan de meeste particuliere beheerders in de Noardlike Fryske Wâlden. Deze beheren de singels volgens het hakhoutbeheer dat door Landschapsbeheer Fryslân wordt voorgeschreven in de Veldgids landschapselementen N.F.W. (Boer 2014). Een extensiever beheer zal meer ruimte bieden aan oudere bomen en alle soorten die daarvan profiteren. Uiteraard zal er aangepast beheer plaatsvinden voor de lichtminnende rozen en meidoorns. Voor het herstellen en opnieuw aanplanten van singels is in andere delen van de Mieden nog ruimte.

Conclusie en verdere activiteiten

Het is mooi om te zien hoe de natuur op al deze inspanningen reageert. De in 2013 aangeplante elzen zijn inmiddels al echte singels (figuren 4 en 5). Bramen overwoekeren het raster en bieden naast broedgelegenheid aan Grasmus en Braamsluiper nectar en vruchten aan veel vogels en insecten. De oudere bomen bieden broedgelegenheid aan Grote

bonte specht en Gekraagde roodstaart. De Raaf is nog geen broedvogel, maar wordt de laatste jaren steeds vaker gehoord. De oude eiken in het gebied zijn waardplant voor de Eikenpage en ook Reeën en Hazen weten het gebied te waarderen. Wat Staatsbosbeheer in Twijzel betreft wordt dit stukje singelgebied de pronkkamer van de Noardlike Fryske Wâlden! In 2019 worden de herstelmaatregelen in polder Rohel nog aangehaald als voorbeeld voor beheer en onderhoud van populaties wilde bomen en struiken en hun cultuurhistorie in een rapport van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (Kemenrade & Maes 2019). Inmiddels is ook een groot deel van het nationaal landschap dat vooral bij boeren in beheer is geïnventariseerd op autochtone bomen en struiken. Ook dit gebied blijkt zeer rijk aan diverse bomen en struiken van autochtone herkomst.

Literatuur

- Boer, J. J., 2014.** Veldgids landschapselementen Noardlike Fryske Wâlden.
- Ecologisch Adviesbureau Maes, Ecologisch Adviesbureau Van Loon, Vitis-Idaea & Greenspot, 2017.** Rapport De Noardlike Fryske Wâlden: Inventarisatie autochtone bomen en struiken in het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden.
- Kemenrade, L. van & B. Maes, 2019.** Behoud groen erfgoed, plan voor het behoud van bedreigde wilde bomen en struiken in Nederland. Rijksdienst voor het cultureel erfgoed.
- Maes, N.C.M. & R. van Loon, 2010.** Rapport De Mieden, Inventarisatie autochtone bomen en struiken in de terreinen van Staatsbosbeheer De Mieden of Noordelijke Friese Wouden (Friesland) en de Doezumer Mieden (Groningen).

Jakob Hanenburg
p.a Staatsbosbeheer
De Wedze 22b
9286 EV Twijzel
j.hanenburg@staatsbosbeheer.nl